

PAPER DETAILS

TITLE: GELIBOLU SARUCA PASA TÜRBESİ / The Tomb of Saruca Pasha in Gallipoli

AUTHORS: Osman ÜLKÜ

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30716>

GELİBOLU SARUCA PAŞA TÜRBEİ

Arş.Gör. Osman ÜLKÜ*

ÖZET

Gelibolu, fethedildiği 1354 yılından günümüze kadar önemini koruyarak gelebilmiştir. Bu uzun dönem içinde Türk hakimiyetinin simgelerinden biri olan mimari yapılaşma, imparatorluğun diğer kentlerine paralel devam etmiştir. Bu yapılaşma süreci içerisinde türbe ve mezar yapıları da önemli yer tutmuştur. Saruca Paşa gibi ilk Osmanlı kaptan-ı deryalığı ve tersane kuruculuğu yapmış bir vezirin, Gelibolu tarihi içinde de önemli bir konumu vardır.

Gelibolu kentini yeniden kuran, yapıları ve vakıflarıyla donatan Saruca Paşa, kendisi için de bir türbe yaptırmıştır. Anadolu Selçuklu türbe geleneğinde ve erken Osmanlı dönemi mimarisi özelliklerine göre yapılan bu türbe Gelibolu ve Türk Mimarisi için değerli bir örnektir .

Anahtar Kelimeler : Saruca Paşa, Gelibolu, Türbe, Mimari.

ABSTRACT

The Tomb of Saruca Pasha in Gallipoli

Gallipoli has become an important place from 1354, the year of its invasion, up to now. During this long period the architecture which

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Sanatları Tarihi Anabilim Dalı.

is one of the symbols of Turkish sovereignty has continued parallel to the other places of the Empire. Graves and tombs have an important place in this process of construction. Saruca Pasha, the grand vizier, who has been an important figure in the history of Gallipoli. Saruca Pasha who founded Gallipoli once more and made the architects build, new buildings and foundations has had a new tomb built for himself. The tomb which was built in the form of Anatolia Seljukian tombs and according to the features of early Ottoman Architecture has an important place among the similar tombs.

Key Words: *Saruca Pasha, Gallipoli, Tomb, Architect.*

Sunuş:

Saruca Paşa Türbesi, Fransız mezarlığının hemen yanı başında, Hamza Bey koyuna bakan yamaçta bulunmaktadır (Resim-1).

Saruca Paşa, Yıldırım Bayezid döneminde Gelibolu’da Kaptan-ı Derya olarak görev yapmış, 1391’de Yıldırım Bayezid (1389-1402)’in emriyle Osmanlı Devleti’nin ilk tersanesi Gelibolu Tersanesi’ni inşa ettirmiş, yine Osmanlı’nın Avrupa’ya açılan önemli kapısı olan Gelibolu Kalesinin onarım ve tahkimatını yaptırmıştır¹.

¹ Halil İnalcık, “Gelibolu” mad., *İA* (=İslâm Ansiklopedisi), İstanbul 1971, II, 984; Aydın Taneri, *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri, Kuruluş Devri*, Ankara 1981, s. 328-329; Fevzi Kurtoglu, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, İstanbul 1938, s. 41; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1994, I, 344; İsmail H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1977, I, 166; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1948, s. 395; İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı, XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara 1992, s. 14-15; Mehmet İrdesel, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, Gelibolu 1994, s. 102; Feridun Emecen, “Gelibolu” mad., *DİA* (=Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), İstanbul 1996, XIV, 2; Dukas, *Bizans Tarihi* (çev. V. Mirmiroğlu), İstanbul 1956, s. 9; Hayati Tezel, *Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi*, Ankara 1973, s. 23.

Sultan Murat Hüdavendigâr (I.Murat) döneminde (1360-1389) vezir olarak Kosova Savaşı (1389)'na katılmış ve beşinci grup komutanlığında bulunmuştur². Edincik ve Karamürsel gibi önemli limanlarda bulunan savaş gemilerini Gelibolu'ya getirtmiş ve Gelibolu tersanesinde ilk defa yaptırdığı çektiri tipi savaş gemileriyle ilk büyük Osmanlı donanmasını oluşturmuştur³. 1399'da Niğbolu yenilgisinin intikamını almak isteyen Mareşal Boziko'nun donanmasını Çanakkale Boğazı'nda bozguna uğratmıştır⁴. Tarihte kardeşler kavgası olarak bilinen olayda Süleyman Çelebi'nin tarafını tutarak Musa Çelebi'nin yenilmesinde rol oynamış ve onu kısırdığı bataklıkta kendi kirisinin yayı ile boğmuştur⁵. Bu hareketi onun bir süre gözden düşmesine neden olmuş, daha sonraları II.Murat döneminde yeniden Gelibolu kale komutanlığına atanmış (1424), uzun bir yaşamdan sonra ölmüştür (1454).

Evliya Çelebi, Saruca Paşa türbesinin bulunduğu yerde bir de medresenin varlığından bahseder⁶. Gelibolulu Mustafa Ali *Künhü'l-Ahbâr* adlı eserinde, Gelibolulu Umur Bey'in babası Sarimüddin Saruca Paşa ile bu Saruca Paşa'yı karıştırmış olup⁷, Umur Bey ve babasının İznik ve Bursa gibi şehirlerde birçok eseri bulunmasına rağmen memleketleri Gelibolu'da herhangi bir vakıf ya da eser

² İnalçık, *a.g.mad.*, *İA*, II, 985; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 345; Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 42; İrdesel, *a.g.e.*, s. 102.

³ Taneri, *a.g.e.*, s. 329; Bostan, *a.g.e.*, s. 15; İrdesel, *a.g.e.*, s. 102; Tezel, *a.g.e.*, s. 22; Emecen, *a.g.mad.*, *DİA*, XIV, 2.

⁴ Kurtoğlu, *a.g.e.*, s. 42; İrdesel, *a.g.e.*, s. 102; Tezel, *a.g.e.*, s. 23; Danişmend, *a.g.e.*, s. 396.

⁵ J. von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi* (Haz. M. Çevik-E. Kılıç), İstanbul 1989, I, 197; İrdesel, *a.g.e.*, s. 102; Emecen, *a.g.mad.*, *DİA*, XIV, s. 2; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't Tevarih* (Haz: İ. Parmaksızoğlu), II, 76.

⁶ Evliya Çelebi, *Seyahatname* (Haz. Z. Danişman), İstanbul 1979, VIII, 166.

⁷ Gelibolulu Mustafa Ali, *Künhü'l-Ahbâr*, İstanbul 1277, s. 416; Ekrem H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri (1403-1452)*, İstanbul 1971, II, 486.

yaptırmamışlardır.

Saruca Paşa türbesinin kesin inşa tarihi bilinmemektedir. Giriş eyvanının üzerinde bulunan ve sonradan konulduğu anlaşılan, Saruca Paşa'nın Yazıcızade mahallesinde bulunan kendi imaretine ait olduğu kabul edilen kitabe de 840 H/1436 M. tarihi bulunmaktadır. Bu tarihlerde Gelibolu dışında bulunan Saruca Paşa tam yedi yıl sonra Gelibolu kale komutanlığına atanarak kente yeniden yerleşmiştir⁸. Saruca Paşa 1454 yılında öldüğüne göre türbenin de bu yıllarda yaptırıldığı sanılmaktadır⁹. Saruca Paşa'nın eserleri ve vakıfları hakkında 858 H./1454 M. tarihli vakfiyesi¹⁰ ile 860 H./1456 M. tarihli 12 numaralı tapu defterinde¹¹ bilgi verilmektedir. Saruca Paşa'nın Gelibolu'da bulunan zengin vakıf eserlerinden sadece çifte hamamı, türbesi ve tamir ettirerek güçlendirdiği tersane havuzu ile kale burcu ayaktaadır. Türbe, 1325 H./1907 M. tarihinde, kaymakam Neşet Bey ve Yüzbaşı Muammer Bey tarafından tamir ettirilmiştir¹². Saruca Paşa Türbesi'nin üzerinde iki adet kitabe bulunmaktadır. Bunlardan giriş eyvanın güney duvarının üzerinde bulunan ve imarete ait olduğu kabul edilen üç satırlık celi sülüs Arapça kitabenin metni şöyledir (Resim-2):

اسست هذه العمارة المباركة في ايام دولة السلطان مراد خان خلد الله مملكته عمره الامير
الكبير صاروجا پاشا ملك الامرا تقبل الله منه و كان في تاريخ سنة اربعين و ثمانمائة

⁸ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 651; Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486.

⁹ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486; İrdesel, *a.g.e.*, s. 102.

¹⁰ Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Mülkler Mukataalar*, İstanbul, 1952, s. 15.

¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri; Tapu Defteri, No.12, s. 177, 275; Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 15.

¹² Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486.

Okunuşu: Üssiset hâzihi'l-'imâretü'l-mübâreketü fî eyyâmi devleti's-sultân Murad Han halledellâhu memleketehû 'ammerehü'l-emîrû'l-kebîr Saruca Paşa Melikü'l-ümerâ tekabbelellâhu minhü ve kâne fî târihi seneti erba'în ve semânimie.

Kitabenin Türkçesi: Bu imaret –Allah memleketini daim kılınsın- Sultan Murad Han zamanında tesis edildi. Bu imareti, emîrlerin meliki büyük emîr Saruca Paşa imar etti. Allah hayrını kabul etsin. Bu imaret, 840 yılında yapıldı. Kitabeden anlaşıldığına göre bu imaret, Osmanlı Padişahı I. Murad'ın saltanatı günlerinde Saruca Paşa tarafından 840 H. / 1436-37 M. yılında yaptırılmıştır.

Kitabeye göre imaret, Osmanlı padişahı I. Murad'ın saltanat günlerinde Saruca Paşa tarafından 840 H./1436-37 M. yılında yaptırılmıştır.

İkinci kitabe türbenin giriş kapısı üzerinde bulunmakta ve üç satırlık bu Osmanlıca kitabenin metni şöyledir (Resim-3):

مرحوم و مغفور صاروجا پاشا حضرتلرینک تربہ منیفہ سی ... موقع قوماندانی قائممقام
نشئت انشاءت قوماندانی یوزباشی معمر بکیر دلالتیلہ شعبہ ۴ و ق ۱۴ قدملی
کوچوک ضابطی فخری افندی و افرادی طرفندن تیمناً تعمیراتی اجرا ایدلمشدر
رمضان المبارک سنہ ۱۳۳۷ حیران سنہ ۱۳۳۵

Okunuşu: Merhûm ve mağfûr Saruca Paşa hazretlerinin türbe-i münîfesi... mevki' kumandânı Kâimmakâm Neş'et inşaat kumandânı Yüzbaşı Muammer Beyler delâletiyle Şube 4 K. 14 kıdemli küçük zabıtı Fahri Efendi ve efradı tarafından teyemmünen ta'mîratı icrâ

edilmiştir. Ramazânü'l-mübârek sene 1337 Haziran sene 1335.

Kitabeye göre türbe Kaymakam Neş'et Bey ve Yüzbaşı Muammer Bey tarafından 1325 H./1907 M. yılında tamir ettirilmiştir.

Mimarî Özellikleri: Genel olarak türbe; dik, eğimli, bir arazide, 4,50 m. çapındaki daire alan üzerine, altıgen planlı, tek katlı, eyvanlı bir formda inşa edilmiştir (Çizim-1). Orijinal örtü sisteminin kubbe olduğu ileri sürülen yapının¹³ üzeri günümüzde alçak piramidal bir çatıyla örtülüdür (Resim-4). Türbe, 1907'de eski imarete ait düzgün kesme taşlar kullanılarak aynı formda yeniden inşa edilmiştir¹⁴. Duvar yüzeyindeki düzgün kesme taşlar, belirli bir düzene göre değil de gelişi güzel yerleştirilmişlerdir. Duvarlarının kalınlığı ortalama 0,90 m.dir.

Türbenin düzgün kesme taş malzeme ile örülü güney ve doğu cephe duvarlarında 0,55 m. x 0,80 m. boyutlarında birer dikdörtgen pencere vardır. Beyaz mermer söveli pencere çerçeveleri, düz dövmeye demir şebekelerle tezyin edilmişlerdir. Kaynaklarda; türbenin orijinalinde, 1907 yılına kadar her yüzeyinde bir penceresinin bulunduğu belirtilmekte,¹⁵ ancak 1907 yılında yapılan yenilemede, cephelerde bulunan diğer üç pencere dıştan kesme taş malzeme ile örülerek kapatılmış, içerden de kireç harcı ile sıvanmıştır (Resim-5). Cephe duvarları tek sıra kirpi saçakla sonlanmaktadır (Resim-4).

Türbenin Kuzey Cephesinde; içeriye geçişi sağlayan eyvan biçimindeki giriş bölümü yer almaktadır. Giriş eyvanının üzeri,

¹³ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486; Serap Özler, *Gelibolu'daki Türk Mimari Eserleri*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Basılmamış Lis. Tezi, İstanbul 1967, s. 36.

¹⁴ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486; Özler, *a.g.t.*, s. 36; İrdesel, *a.g.e.*, s. 103.

¹⁵ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486; Ramazan Eren, *Çanakkale ve Yöresi, Türk Devri Eserleri*, Çanakkale 1990, s. 39.

türbenin üst örtüsüne uygun olarak, eğimli bir çatı ile örtülüdür (Resim-6). 2,25 m. derinlikte ve 1,95 m. genişlikteki eyvanın iç duvarlarında, karşılıklı iki oturma sediri vardır. Yerden 0,55 m. yükseklikte ve 0,50 m. genişlikteki sedirlerin üzeri, mermer kaplamalıdır. Yine bu sedirlerin üstünde duvar yüzeyinde 1,05x1,10 m. boyutlarında mermer kaplı kare formda birer niş bulunmaktadır. 0,10 m. derinliğinde, niş biçimindeki bu çökertme alanların etrafı iç içe geçmeli, üç düz silmeden oluşan bir bordürle çevrelenmiştir (Resim- 7). Nişlerin içleri boş bırakılmış, soldakinin üstüne, imaretten alınan kitabe gelişi güzel yerleştirilmiştir. Eyvanın duvarları, türbe duvarlarından daha incedir ve 0,60 m. kalınlığındadır. 1,10x1,80 m. ölçülerindeki basık kemerli ve söveli giriş kapısı, üstte yüzeysel olarak işlenen yuvarlak tahfif kemeriyle kuşatılmıştır. (Resim-6).

Giriş kapısının boyutları 1,10 m. genişlik ve 1,80 m. yüksekliğinde ve sade hatlara sahiptir. Yalnızca kapı sövelerinin iç kısımlarında, karşılıklı konulmuş, taştan, üç basamaklı birer küçük konsol vardır. Basık yay kemerin üstünde 1907 yılında yapılan onarıma ait dört satırlık Osmanlıca kitabe yer almaktadır (Resim-2).

Türbenin İç mimari Özellikleri; İçerisinde Saruca Paşa'ya ait bir sandukanın bulunduğu türbenin asıl zemini, giriş eyvanından bir basamak daha yüksek tutulmuştur (Resim-8). Üç katlı bir düzenlemeye sahip sanduka, türbenin ortasına doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş, üzerinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Sanduka, basit bir işçilik kullanılarak yapılmıştır. Birçok yerde vakıfları, mülkleri bulunan, Kaptan-ı Deryalık yapmış Saruca Paşa'nın kabrinin bu kadar sade düzenlenmesi biraz düşündürücüdür. Araştırmacılar, asıl kabrin bodrum katında olması nedeniyle,

sandukanın sade yapıldığını ileri sürmüşlerdir¹⁶. Türbe duvarı ile giriş eyvanının birleştiği kuzeydoğu duvarının dibinde geniş bir çöküntü bulunmaktaydı. Sonradan doldurulan bu çöküntünün, türbe altında, mezar odasına geçiş sağlayan bir giriş olarak düşünüldüğü ancak yapılan incelemede, define amacıyla kazılmış bir çukur olduğu saptanmıştır. Çevrede bulunan diğer erken dönem türbelerinin (Emir Ali Baba Türbesi 14.yy, Şerbetçi Baba Türbesi 15.yy) sandukalarının da böyle sade işçilikle yapılmasını bölgenin bir özelliği olarak yorumlayabiliriz. Sanduka üç kademeli olmasına rağmen, yerden yüksekliği çok azdır. En altta, 0,30 m. yüksekliğinde, 0,90 m. genişliğindeki birinci kat, üstte beş santimetre kalınlığında bir kordonla kuşatılıp, dışa taşırılmıştır. İkinci kat, 0,08 m. kalınlığında ve alt kat ile uyum içerisinde, 0,40 m. genişlik ve 0,30 m. yükseklikteki, üçüncü katın üzeri üçgen bir kapakla kapatılarak, sanduka tamamlanmıştır. Baş kısmı (şahidelik), üçüncü kat yüksekliğinde ve bu kata bitişik yapılmıştır. İşlemsiz, sade, yuvarlak biçimindeki baş taşı, sanduka üzerindeki tek süsleme örneğidir (Resim-8).

Türbenin üzerinin orijinalde kubbe ile örtüldüğü, fakat 1907'de yapılan büyük onarımda günümüzdeki şeklini aldığı belirtilmiştir¹⁷.

Türbenin üzeri sekizgen formdaki alt yapıya uygun biçimde, dıştan basık, piramidal bir çatıyla örtülüdür. Çatı üzerinde, erken Osmanlı mimarisinde sıkça rastladığımız, yöreye özgü oluklu kiremit kullanılmış, bir tane de alem konulmuş, giriş eyvanının üzeri de, aynı tarzda örtülmüştür.

¹⁶ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486.

¹⁷ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486.

Türbede kullanılan malzemeler; cephe duvarlarında ve giriş eyvanında ağırlıklı olarak, düzgün kesme taş, kapı ve pencere sövelerinde, sanduka üzerindeki kapak kısmında, eyvan duvarlarında mermer kullanılmıştır. İçeride eyvan ve türbenin tavanında ahşap kaplamaya yer verilmiştir (Resim-9). Türbenin pencerelerinde kullanılan düz, dövme demir şebekeler, orijinal yapıdan kalma malzemelerdir¹⁸.

Gelibolu Saruca Paşa Türbesi; Erken Dönem Osmanlı Türbe Mimarisi'nin güzel bir örneği Gelibolu Saruca Paşa Türbesi'ni, sekizgen pirizmal gövdesi ve eyvanlı girişi ile Anadolu Selçuklu Türbe formunun birinci grubunu oluşturan “ Poligonal Türbe Grubu”¹⁹ na dahil edebiliriz.

İlk olarak Dehistan ve Özkent Türbeleri'nin cephelerinde görülen, yüksek bir taş kapıyı andıran eyvanlı giriş; yapı girişini vurgulamak, pekiştirmek, kapıyı üst ver dış etkilerden örterek korumak gibi estetik ve kullanım amaçlı kaygılardan doğan etkenlerle, İslam Mimarisi'nde sıcak iklim unsuru eyvanın, türbe mimarisiyle birleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. İlk örneklerini Dehistan Türbeleri'nde gördüğümüz eyvanlı girişe²⁰, Horasan Çükendar Baba Kümbeti (12.yy)²¹, Afganistan-Sar-ı Pul'da Büyük Selçuklu'ya ait İmam Hurd (1122) ve İmam Kalan (1117)²² kümbetlerinde de

¹⁸ Ayverdi, *a.g.e.*, II, 486.

¹⁹ M. Oluş Arık, “Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri”, *Anatolie*, S. XI, Ankara 1967, s. 58.

²⁰ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı I*, İstanbul 1972, s. 68.

²¹ G. A. Pugaçenkova, *Güney Türkmenistan Mimarisinin İlkçağdan Ortaçağa Kadar Gelişmesi*, Moskova 1958, s. 86; Orhan C. Tuncer, *Anadolu Kümbetleri I*, Ankara 1991, s. 320; Aslanapa, *a.g.e.*, I, 69.

²² Tuncer, *a.g.e.*, I, 320.

rastlamaktayız. Anadolu’da en erken eyvanlı türbe uygulaması Tunceli- Mazgirt Elti Hatun (1253)²³ ve Konya Ulaş Baba Kümbeti (1260)²⁴ dir.

Anadolu Selçuklu Dönemi yapılarının vazgeçilmez unsurlarından “taç kapı” düzenlemesi, Osmanlı Mimarisi’nde de önemini sürdürmekle birlikte bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin asıl nedenleri; plan, cephe ve malzeme kullanımında görülen yeniliklerden kaynaklanmaktadır²⁵. Erken Dönem Osmanlı Mimarisi’nde eyvanlı giriş uygulaması genellikle tabhaneli camilerde, medreselerde, hanlarda ve birkaç türbe örneğinde karşımıza çıkmaktadır.

Saruca Paşa Türbesi; hem içten, hem dıştan sekizgen pirizmal gövdeli özelliğiyle, Divriği Sitte Melik Türbesi (1196)²⁶ (Çizim-2), Divriği Kamerüddin Türbesi (1196)²⁷, Niksar Kulak Türbesi (12.yy)²⁸,

²³ Oktay Aslanapa, *Anadolu’da İlk Türk Mimarisi: Başlangıç ve Gelişmesi*, Ankara 1991, s. 98; İlhan Akçay, “Hiç Bilinmeyen Bir Türk Kenti Mazgirt”, *Ülkemiz*, S. IX, Ankara 1967, s. 21; Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996, s. 37-46; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri I*, s. 299; Tuncer, “Tunceli Mazgirt Elti Hatun Camii”, *Önasya*, VII, S. 75, Ankara 1971, s. 16; Tuncer, “ 13. Yüzyıla Ait Üç Kümbet”, *Sanat Tarihi Yıllığı, 1974-1975*, S. VI, İstanbul 1976, s. 99.

²⁴ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 171; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri I*, s. 299.

²⁵ Şakir Çakmak, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar (1300-1500)*, Ankara 2001, s. 87.

²⁶ Aslanapa, *Türk Sanatı II*, İstanbul 1973, s. 124; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 37-46; Önkal, *Tire Türbeleri*, Ankara 1991, s. 5; Necdet Sakaoğlu, *Türk Anadolu’da Mengücekoğulları*, İstanbul 1971, s. 135-136; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1966, s. 6; Şerare Yetkin, *Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972, s. 167; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri II*, s. 321.

²⁷ Albert Gabriel, *Monuments Turcs d’Anatolie II*, Paris 1934, s. 188; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 45; Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 138; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri II*, s. 107; Yetkin, *a.g.e.*, s. 224-225; Yılmaz Demiriz, “Mimari Süslemede Renk Unsuru Olarak Kullanılan Keramik Çanaklar”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S. V, İstanbul 1973, s. 179.

²⁸ Aslanapa, *Türk Sanatı II*, s. 123; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 27-30; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri*, III, 17.

Kayseri Anonim Türbeleri (12-13.yy)²⁹ ve eski Van Kenti içkalede bulunan Abdurrahman Türbesi (14-16.yy)³⁰ ile yakın özelliktedir.

Sekizgen pirizmal gövdeyle beraber, önündeki eyvanlı girişi ile Mazgirt Elti Hatun Türbesi (Çizim-3) ve Bitlis Şerefiye Türbesi (1534)³¹ Saruca Paşa Türbesi'yle benzer örneklerdir. Yozgat-Çandır'daki Dulkadirli Beyliği'ne ait Şahsultan Hatun Türbesi (1500) (Çizim-4) ve Yozgat Çayıralan Çerkes Bey (1500)³² eyvanla türbenin kaynaşması yoluyla tek fonksiyonlu yapı haline dönüşmesi bakımından iki güzel örneklerdir. Yozgat'ta bulunan bu iki türbe Saruca Paşa Türbesi ile, biçim ve eyvanlı giriş uygulanması nedeniyle bir plan bütünlüğü sergilemektedirler.

Saruca Paşa Türbesi, kütleli eyvan girişiyle Akşehir Emir Yavtaş Bey Türbesi (13.yy)³³ (Çizim-5), İznik Kırğızlar Türbesi (14.yy)³⁴ ve Bursa Hatuniye Türbesi'nin (1449)³⁵ devamı

²⁹ Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi: Başlangıç ve Gelişmesi*, s. 98; Gabriel, *Kayseri Türk Anıtları* (çev. A. A. Tütenk), Ankara 1954, s. 73; Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 57; Tuncer, "Anadolu Türk Sanatı ve Yerli Kaynaklarla İlişkiler Üzerine Bir Deneme", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara 1976, s. 244-245.

³⁰ Abdusselam Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı: Başlangıç ve Gelişmesi*, Ankara 2000, s. 61.

³¹ Kadir Pektaş, *Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Ankara 2001, s. 41; Arık, *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı*, Ankara 1971, s. 24; Şerefhan, *Şerefname* (Haz. M. E. Bozarslan), İstanbul 1990, s. 454-503; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri II*, s. 106.

³² Hakkı Acun, "Yozgat Yöresi Türk Devri Yapıları", *Vakıflar Dergisi*, S. XIII, Ankara 1981, s. 654; Acun, "Yozgat Yöresinden İki Plan Türünde Dört Türbe Örneği", *Bedrettin Cömert Armağanı*, Ankara 1980, s. 412; Hamza Gündoğdu, *Dulkadirli Beyliği Mimarisi*, Ankara 1986, s. 94; Metin Sözen, "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, S. I, İstanbul 1969, s. 167-210.

³³ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 314-318; İbrahim H. Konyalı, *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir Tarihi, Turistik Kılavuzu*, İstanbul 1945, s. 574; Sözen, a.g.m., s. 179; Yekta Demiralp, *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara 1996, s. 71.

³⁴ A. Saim Ülgen, "İznik'te Türk Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, S. I, Ankara 1958, s. 57; Ayverdi, *Osmanlı Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri* (Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler, Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid 1230-1402), İstanbul 1971, I,

niteliğindedir. Eyvanlı giriş düzenlemesine sahip yapıların genelinde girişin iki yanında, mekanın ebatlarına göre değişen çeşitli bölümlere yer verilmiştir. Bursa Yıldırım Medresesi (1391)³⁶, Muradiye Camii ve Medresesi (1426)³⁷ eyvan yan duvarları üzerinde açılan geniş nişler bu görüşü desteklemektedir. Eyvan yan duvarları üzerinde açılan geniş ve yüzeysel nişler ve nişlerin altında 0,50 m. dışa taşıntı yapan sedir formulu oturma yerleriyle, bu uygulamayı Saruca Paşa Türbesi'nde de görmekteyiz. (Resim-6,7)

Saruca Paşa Türbesi; günümüzde, harap durumdadır ve hemen yanı başında duran ve oldukça bakımlı olan Fransız Mezarlığı ile karşı karşıyadır. Üst örtüsünde, yer yer çökmeler, duvarlarında göçmeler olmuş, sıvaları yer yer dökülmüş, eyvanın üst örtüsü de yıkılmaya yüz tutmuştur. Üzerindeki asırların verdiği yorgunlukla, iyi bir bakım ve ilgi beklemektedir.

157; Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 16; Tuncer, *Anadolu Kümbetleri II*, s. 123-127.

³⁵ Gabriel, *Une Capitale Turque Brousse*, Paris 1958, s. 85; Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri(1403-1452)*, II, 178; Kazım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, Bursa 1943, s. 67; Arık, a.g.m., s. 93; Gönül Öney, *Akdeniz İslam Sanatı: Erken Osmanlı Sanatı Beylikler Mirası*, İstanbul 1999, s. 21.

³⁶ Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 29; Baykal, *Bursa ve Anıtları*, s. 54.

³⁷ Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, s. 48; Baykal, *Bursa ve Anıtları*, s. 83; Öney, *Akdeniz İslam Sanatı: Erken Osmanlı Sanatı Beylikler Mirası*, s. 17.